

Ірина Павлуша,
аспірантка НБУВ

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, ПИТАННЯ РОЗРОБКИ УКРАЇНСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ

У статті аналізується позитивний зарубіжний досвід широкого запровадження електронних бібліотек, можливість їх використання в специфічних умовах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.

Зважаючи на ці особливості, автор матеріалу пропонує власну оригінальну модель української електронної бібліотеки і предметно висвітлює різні сторони своєї концепції, підтверджуючи викладки результатами практичних напрацювань, нагромаджених у Бібліотеці.

Розглянуто і проаналізовано основні інформаційні продукти національної книгозбірні держави. Досвід України, можливо, міг би становити інтерес і для інших країн світу.

Порушується питання створення наукової електронної бібліотеки НБУВ.

Традиційно основною суперечністю в системі документальних комунікацій «джерело інформації - видавництво - документ - бібліотека - користувач інформації» вважається суперечність між обсягом документних ресурсів і можливістю їх використання суспільством. Створення бібліографічної продукції та її доведення до користувачів засобами сучасних комп'ютерних технологій значно зменшили гостроту цієї суто внутрішньої проблеми в системі документальних комунікацій.

Сьогодні актуальним стає вже не завдання розв'язання суперечності в рамках підсистеми «документ - користувач інформації», а загальніша проблема - включення всього інтелектуального потенціалу суспільства в систему документальних комунікацій і забезпечення його подальшого ефективного використання, тобто вирішення суперечності «джерело інформації - користувач інформації». Вихід цієї проблеми на перший план зумовлений зростанням обсягу знань, що мають фіксуватися в документній формі, з одного боку, і неможливістю видання творів друку великими тиражами (а в ряді випадків і забезпечення появи публікацій взагалі), з іншого. Викладене особливо актуальне для України, де при наявності значного інтелекту-

ального потенціалу (знань науковців і фахівців, які мають кумулюватися й поширюватися в часі й просторі) науково-видавнича діяльність у зв'язку з економічними негараздами належно не підтримується.

Магістральний напрям вирішення вказаної суперечності - введення в систему документальних комунікацій, поряд з традиційними, й електронних інформаційних ресурсів. Бібліотеки як ключові компоненти цієї системи мають розширити свої функції від збору і бібліографічної обробки друкованої продукції до створення онлайнових сховищ інформації на різних носіях. При цьому вони трансформуються в «бібліотеки без стін», не обмежені часом та простором і дають змогу користуватися в будь-який момент потрібним ресурсом, де б він не знаходився.

Трансформація функцій книгозбірень відбивається і в професійній термінології. З'явилися нові поняття *віртуальна бібліотека, цифрова та електронна*, запозичені з інформатики.

Сьогодні вони не є усталеними, досить часто їх навіть вважають синонімами. Тому доцільно звернути увагу на трактовку цих термінів. Назва «віртуальна бібліотека» (Virtual library) використовується для визначення комплексу інформаційних джерел, доступних через глобальні комп'ютерні мережі, що в сукупності утворюють Internet [1]. Віртуальна бібліотека не має єдиного

місцезнаходження - її ресурси розподілені по всьому світі, а інформаційний потенціал на кілька порядків перевищує документні ресурси будь-якої книгозбірні й стрімко збільшується. Але ряд авторитетних бібліотекознавців вважають використання терміна «віртуальна бібліотека» недоцільним [2, 3] через його метафоричність. Під «цифровою бібліотекою» (Digital library) розуміється бібліотека, в якій вся інформація зберігатиметься в оцифрованому вигляді, не передбачаючи наявності документів на традиційних носіях [4]. В електронній бібліотеці (Electronic library) основні процеси (обробка інформації, зберігання та її пошук) здійснюватимуться з використанням комп'ютерів, однак у таких бібліотеках документи на машинних носіях співіснуюватимуть з аудіо-, аудіовізуальними та іншими матеріалами [4]. Отже, електронна бібліотека включає в себе й цифрову, в ній, крім суто дискретного подання документів, допускається й їх відбиття в іншій електронній (наприклад, аналоговій) формі. Цифрова та електронна бібліотеки, на відміну від віртуальної, являють собою сукупність документів, що мають конкретне місцезнаходження. Можна вважати, що віртуальна бібліотека - це, в нашому випадку, інтегровані комп'ютерними мережами «цифрові» та «електронні» бібліотеки.

Електронні бібліотеки країн Заходу

Першим і найвідомішим проектом створення зібрання електронних версій книг є проект «Гутенберг», започаткований 1971 р. М.Хартом, який отримав доступ до потужного на той час комп'ютера Хегох Sigma V у Лабораторії дослідження матеріалів Іллінойського університету.

Наданий йому комп'ютерний час М.Харт використав не для традиційного програмування, а для переведення друкованих книг у електронну форму. Спочатку він набрав текст Декларації незалежності США. Далі - Біль про права, Конституцію США, Біблію, Коран та ін., чим започаткував формування колекції електронних книг, відомої сьогодні під назвою проект «Гутенберг».

В його основу покладено принцип Replicator Technology (технологія відтворення) - усе, що введено в пам'ять комп'ютера, може бути відтворене в будь-який час, у будь-якому місці. З цього випливає: електронні тексти, створювані в рамках проекту, мають бути подані в універсальній формі, яка отримала назву Plain Vanilla ASCII (текст без форматування в стандартній кодовій таблиці).

Перша електронна версія художнього твору «Аліса в країні Чудес» Л.Керрола з'явилася в 1988 р. У 1991 р. на основному Internet-сервері, що підтримує проект «Гутенберг» (ftp://

uiarchive.cso.uiuc.edu/pub/etext/gutenberg/), було подано 12 книг. Сьогодні кількість електронних версій книг на цьому сервері досягає близько двох тис. В основному - це англійські тексти класиків англійської та американської літератури: проза, поезія, публіцистика, біографістика, листи, словники. Всі тексти проходять ретельну редакторську і коректорську перевірку на відповідність оригіналу. Зокрема, кожна електронна версія книги являє собою файл у форматі: filenamexxx.txt, де filename - скорочена назва книги, xxx - кількість редагувань. Наприклад, з імені файла alise30x.txt випливає, що це «Аліса в країні Чудес» Л.Керрола (Alice in Wonderland), яка пройшла 30 редагувань. Усього до 2001 р. проект передбачає створення 10 тис. електронних версій книг (до 30-річного ювілею проекту).

Відсутність сучасної літератури зумовлена обмеженнями, що впливають із законів про авторське право (без дозволу автора його твір не може бути поданий в Internet). Законодавство США, наприклад, захищає право автора на отримання гонорару впродовж усього життя та 50 років після смерті. Спостерігається тенденція до збільшення вказаного строку - перший американський закон встановлював період отримання гонорару 14 років після смерті автора з можливим подвоєнням. Сьогодні Конгрес США розглядає законопроект про збільшення терміну до 70 років.

Проект «Гутенберг», закладений на аматорських засадах, існує при незначній спонсорській підтримці. В цьому аспекті суттєво відрізняється проект - DLI (Digital Libraries Initiative - Ініціатива цифрових бібліотек), започаткований у США за підтримки NSF (National Science Foundation - Національний науковий фонд), DARPA (Department of Defence Advanced Research Project Agency - Відділ агенції перспективних досліджень у галузі оборони) і NASA (National Aeronautics and Space Administration - Національна агенція з аеронавтики і космічного простору). Метою цього проекту є «суттєвий прогрес у галузі створення засобів, призначених для збору, зберігання, організації даних у електронній формі і забезпечення доступу до них з використанням комп'ютерних мереж для пошуку, отримання й обробки необхідної інформації» [5]. Один з важливих аспектів проекту - встановлення досконаліших зв'язків між фундаментальними науковими дослідженнями й інноваційними технологіями.

Дослідження в галузі цифрових бібліотек пов'язані з багатоаспектними розробками процесів розвитку і використання розподілених баз даних. У таких БД можуть зберігатися текст, графіка, карти, звукові записи, кадри з відео- та

кінофільмів і їх комбінації (мультимедіа), подані в оцифрованій формі. Дослідження в рамках проекту «Ініціатива цифрових бібліотек» спрямовані також на соціальні, економічні та культурні аспекти розвитку і використання електронних ресурсів. Перша фаза проекту (1994-1998) має шість багатогалузевих наукових напрямів, кожний з яких фінансується в обсязі \$ 4 млн. У рамках цих напрямів до створення цифрових бібліотек залучаються групи дослідників із університетів США. Їх робота координується одним з шести університетів - Іллінойський, Каліфорнійський (Берклі), Каліфорнійський (Санта-Барбара), Карнегі Меллон університет, Мічиганський, Стенфордський, - визнаних провідними в певному напрямі. Іллінойський університет зосереджує зусилля на створенні федерального депозитарію наукової періодичної літератури, Каліфорнійський (Берклі) - на формуванні цифрових бібліотек з інформацією про навколишнє середовище (ботаніка, зоологія тощо), Каліфорнійський (Санта-Барбара) - на підтримці цифрових бібліотек з геопросторовою інформацією (карти, аерофотознімки, географічні довідники тощо), Карнегі Меллон університет - на створенні мультимедійних цифрових бібліотек (відеоархіви, матеріали телебачення тощо), Мічиганський - на розробці засобів інтелектуалізації пошуку в розподілених сховищах інформації, Стенфордський - на інтеграції названих сховищ шляхом впровадження інформаційної магістралі зі спеціальним протоколом обміну інформацією Infobus. У рамках роботи над проектом партнерські стосунки підтримують понад 75 різних організацій США. Серед них - провідні фірми в галузі виробництва комп'ютерної техніки і телекомунікаційного обладнання, навчальні заклади всіх рівнів, бібліотеки, видавничі організації, урядові та державні агенції, професійні асоціації й інші установи, зацікавлені у створенні та підтримці великих сховищ інформації і знань.

Друга фаза проекту «Ініціатива цифрових бібліотек», розпочата в 1999 р., передбачає активізацію використання інформаційних ресурсів цифрових бібліотек у всіх суспільно значущих сферах діяльності людини [6].

Однак існує невідповідність між великим обсягом фінансування проекту «Ініціатива цифрових бібліотек» (\$24 млн. у 1994-1998 рр.) і незначним кінцевим результатом. Навіть університети, які виступали координаторами проекту, створили інформаційні сховища обсягом лише в кілька десятків тисяч документів. Причиною цього є вищезгадані обмеження, що впливають з авторського права. Тому основою електронних архівів, які формуються в США, стали не ком-

п'ютерні версії друкованих видань, а довільні комп'ютерні файли. Термін «цифрова бібліотека» не завжди адекватно відбивав їх сутність і ці зібрання почали називати «Electronic Text Center» («центр електронних текстів»).

Про активність США в галузі формування цифрових бібліотек свідчить і створення в 1995 р. Національної федерації цифрових бібліотек, яку утворили 15 університетських бібліотек і Бібліотека Конгресу [7]. Головний її результат у цьому напрямі - банк даних «Пам'ять Америки» [8] (44 історичні колекції загальним обсягом понад 1 млн. документів, які всебічно відбивають етапи становлення і розвитку США). Згадані документи впорядковано за хронологічною (1400-1699, 1700-1799, 1800-1849, 1850-1899, 1900-1929, 1930-1949, 1950-1969, 1970 - по сьогодні), географічною (північ, південь, захід, схід Америки, інші країни) і тематичною (сільське господарство, мистецтво, економіка, освіта, географія, історія, мова та література, політика і право, спорт, соціальні науки, технологія та прикладні науки) ознаками, а також за видами документів (рукописи, стародруки, карти, фотографії, звукові записи тощо). Віддаючи належне внеску Бібліотеки Конгресу США в створення цифрових бібліотек, однак відзначимо, що «Пам'ять Америки» свідчить лише про високий рівень розвитку інформаційних технологій у країні. Значних же колекцій пам'яток писемності та друку, що становили б особливу цінність для світової культури, це історичне зібрання не має. В ньому переважають електронні копії фотографій визначних діячів США, архітектурних споруд тощо. Це зібрання являє собою de-facto електронний музей, де зберігається культурна спадщина США. «Пам'ять Америки» існує і розвивається на кошти, що виділяються Конгресом США й численними спонсорами. Серед них фірми IBM, Hewlett-Packard, AT&T, Bell, Kodak. Загальна вартість програми «Пам'ять Америки» - \$ 60 млн., з них 75% - спонсорські кошти.

Роботи в напрямі створення електронних інформаційних сховищ здійснюються і в ряді інших країн. У 1993 р. Архіви Австралії, Австралійська рада бібліотек та інформаційних служб, Національне агентство зі збереження документів і Національний архів звуку та кіно створили робочий орган для розробки рекомендацій з опрацювання електронних матеріалів. Ці дослідження проводяться в рамках загальнішої програми «Назустріч Федерації 2001» (дата відзначення сторіччя Австралійської Федерації). У своїй діяльності фахівці Австралії опираються на досягнення американських колег. Вони, зокрема, активно використовують матеріали «Робочої

групи з архівації електронної інформації» (вказану групу організували Комісія зі збереження й доступності документів США і група наукових бібліотек) [8].

У Китайській Народній Республіці створення програми цифрових бібліотек розпочалося в 1997 р. [9]. Початковий етап її реалізації, завершення якого передбачається в грудні 1999 р., включає дві частини. Перша - орієнтована на створення технології підготовки електронних інформаційних ресурсів, що враховуватиме мовні особливості Китаю і відповідатиме міжнародним стандартам, а друга - на інтеграцію та систематизацію інформації в розподілених цифрових бібліотеках.

Значна кількість проектів побудови електронних бібліотек (національного й міжнародного рівнів) існує і в Європі. Найвідомішим з них є «Bibliotheca Universalis», що ставить за мету створення глобальної мережі електронних бібліотек [8, 10]. Проект започаткований у 1995 р. і є одним з тих науково-технічних, що реалізуються під егідою країн «Великої сімки». Головну Web-сторінку «Bibliotheca Universalis» [10], з котрої можна отримати уявлення про ставлення владних структур згаданих країн до проблеми інформатизації суспільства й ролі бібліотек у цьому процесі, наведено на рис.1. Основна мета проекту визначається як забезпечення загальнодоступності наукової та культурної спадщини людства шляхом використання мультимедійних

технологій і глобальних комп'ютерних мереж. Ключовим концептуальним положенням проекту «Bibliotheca Universalis» є міжнародна кооперація провідних бібліотек країн «Великої сімки». Положення було закріплене в офіційній угоді, підписаній учасниками проекту в серпні 1998 р. під час 64-ї Генеральної конференції Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій і організацій (ІФЛА) в Амстердамі. Однак у рамках і цього, і американського проекту «Ініціатива цифрових бібліотек» поки що не досягнуто вагомих результатів через нерозв'язаність проблеми авторського права.

Слід відзначити підвищену увагу ІФЛА до вирішення вказаної проблеми. На 62-й Генеральній конференції цієї федерації (Пекін, 25 - 31 серпня 1996 р.) було прийнято заяву, яка відбиває офіційну позицію ІФЛА з питань авторського права в електронному середовищі [11]. У ній наголошено, що користувачам бібліотек мають бути надані такі можливості:

«читати, прослуховувати чи переглядати приватним чином у бібліотеці чи в режимі віддаленого доступу наявні у вільній торгівлі матеріали, використання яких захищено авторським правом;

знайомитися в режимі перегляду з загальнодоступними матеріалами, захищеними авторським правом;

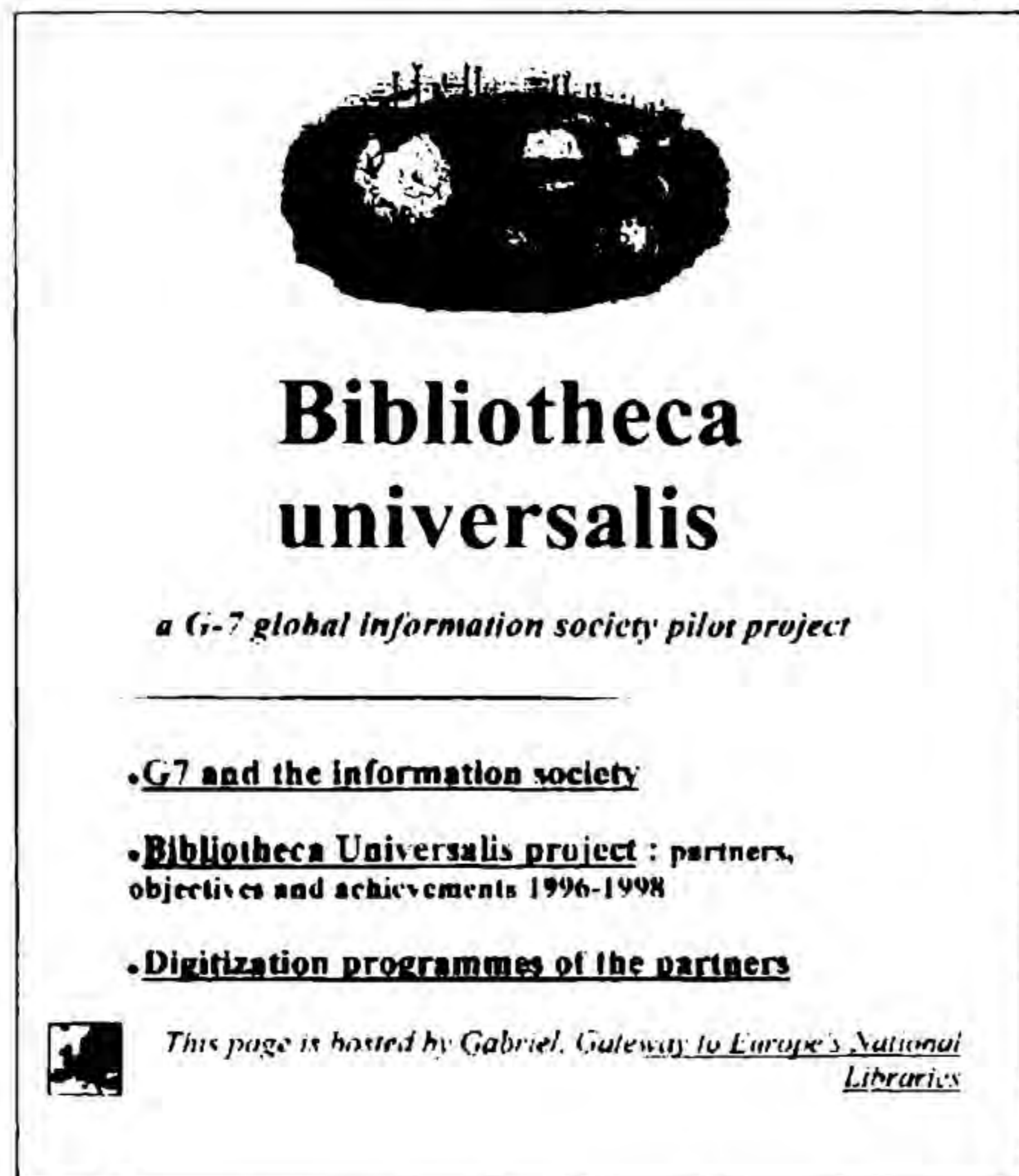
для приватного користування чи з освітньою метою, самостійно чи за допомогою бібліотекарів копіювати в розумних межах електронні документи, захищені авторським правом».

У заяві відзначається також, що «виготовлення бібліотекарями електронних копій матеріалів, захищених авторським правом, і їх тимчасове зберігання в системі електронної доставки документів не слід вважати порушенням авторських прав».

Підкреслимо, що «ІФЛА вважає необхідним законодавче закріплення за бібліотеками та архівами можливості переведення в машиночитану форму захищених авторським правом текстів і зображень з метою забезпечення їх збереження і консервації. Потрібне також законодавче закріплення практики надання обов'язкового примірника електронних документів». І, насамкінець, «ІФЛА вважає необхідним для забезпечення вільного обміну інформацією прийняти міжнародні угоди, що регулювали б передачу інтелектуальної власності через національні кордони. Подібні угоди мають сприяти досягненню рівноваги між здійсненням технічного контролю і забезпеченням доступності інформації для легітимних користувачів».

Однак офіційна позиція авторитетної міжна-

Рис. 1

родної організації, якою є ІФЛА, поки що не знайшла законодавчої підтримки в національних нормативних актах. Не становить виняток і наша держава. У нещодавно прийнятому Законі України «Про обов'язковий примірник документів» [12] передача визначеному колу бібліотек з видавництва комп'ютерних версій друкованих видань для формування на цій основі національних депозитаріїв не передбачається, хоч у процесі підготовки документа подавалися відповідні пропозиції до профільних комісій Верховної Ради України (див. с. 5-8 БВ).

Електронні бібліотеки Росії

В аспекті практичної реалізації ідеї створення цифрових бібліотек певного прогресу досягнуто в Росії, де, з одного боку, має місце досить «ліберальний» підхід до проблеми авторського права, а з другого, - зацікавленість багатьох авторів довести свою інтелектуальну продукцію до світової спільноти засобами глобальних комп'ютерних мереж.

Найвідомішою і однією з найбільших електронних бібліотек Росії й світу є «Библиотека Максима Мошкова» [13], створена 1994 р. на аматорських засадах. Вона нараховує понад 10 тис. текстів. Уявлення про них можна отримати з переліку розділів цієї бібліотеки:

Розваги (туризм, шахмати, комп'ютерні ігри, кінофільми, TV, Video тощо);

Проза (російська класика, література ближнього зарубіжжя, сучасна драматургія);

Зарубіжна проза;

Поезія (збірки віршів);

Стародавня література (антична, китайська поезія, міфи різних народів, стародавня європейська література);

Мої гості (журнали: «Без індекса», маргінальної культури «АКМ»; історія «Аквариума»);

Упіхоїдам усіх країн (довідники, книги, навчальні посібники з названої операційної системи);

Радянська фантастика (твори кількох десятків авторів);

Зарубіжна фантастика (твори кількох десятків авторів);

Дитяча пригодницька література (казки, історико-пригодницька література та твори ряду авторів);

Історія (вітчизняні й зарубіжні історичні романи, мемуари та життєписи, гіпотези);

Детективи (російські, перекладні, закони, акти, постанови);

Психологія (нейро-лінгвістичне програмування, прикладна психологія, культура);

Філософія, теософія, релігія, астрологія, по-

літика;

Дорослим про дітей (маленькі діти, навчання, посилання на іншу он-лайн літературу з цієї тематики);

Науково-популярна література та підручники;

Усе інше (культура, комп'ютерна лінгвістика, семіотика, альтернативна медицина).

Очікується (інформація про матеріали, що готуються до представлення в бібліотеці);

Хотілося б отримати (інформація про матеріали, які розшукує адміністратор бібліотеки);

Усяка всячина, службова (посилання на інші електронні та цифрові бібліотеки, питання авторського права в Internet, хіт-парад бібліотеки Мошкова з рейтингами документів, що мають найбільший обіг);

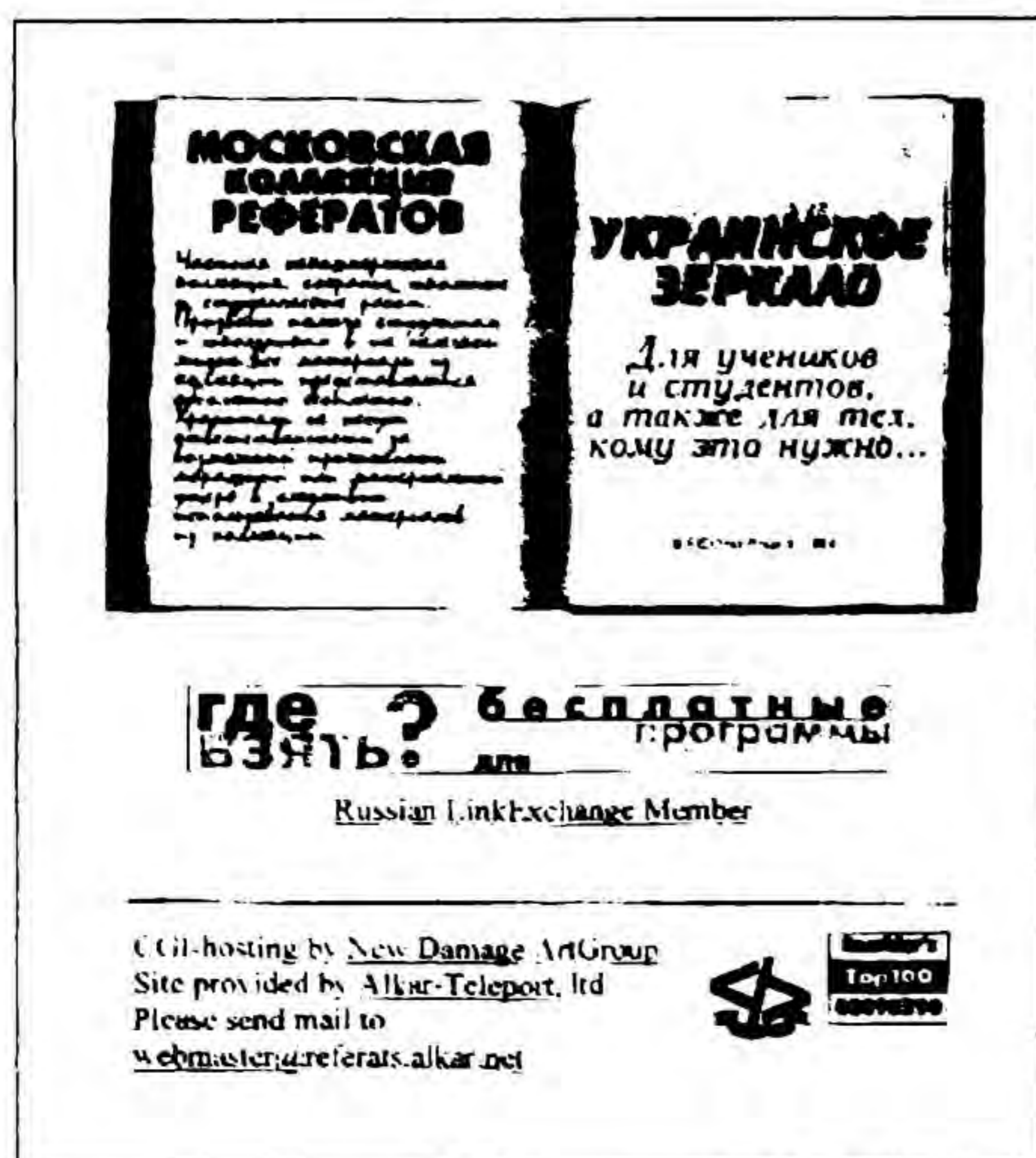
Трішки статистики (кількість текстових та інших файлів у бібліотеці, кількість її відвідувань, загальна книговидача, сервери-дзеркала «Библиотеки Максима Мошкова» тощо).

Наведений перелік розділів бібліотеки свідчить, з одного боку, що в її створенні не брали участі фахівці бібліотечної справи (у розділ «Детективи», наприклад, включено нормативні акти), а з іншого, - про можливість формування значних зібрань електронних документів навіть в умовах економічних негараздів сьогодення.

Не менш відомою є й електронна бібліотека «Московская коллекция рефератов», фонд якої формується з березня 1994 р. Її інформаційний ресурс - близько п'яти тисяч студентських курсових і дипломних робіт. Усі матеріали з колекції отримуються безкоштовно. Поповнення бібліотеки здійснюється студентською спільнотою країн СНД, переважно Росії, й України. Кожний реферат містить, крім самої роботи, що зберігається у вигляді заархівованого файлу, інформаційну довідку, в якій наведено: назву роботи та її анотацію, ім'я автора й викладача, під керівництвом котрого вона була виконана, найменування навчального закладу, оцінка. Фонд колекції структуровано за навчальними дисциплінами (фізика, хімія, історія, економіка тощо). Їх загальна кількість досягає 50. Про популярність «Московской коллекции рефератов» свідчить наявність кількох серверів-дзеркал, на яких підтримуються її інформаційні ресурси. На рис.2 наведено головну Web-сторінку одного з таких серверів, що знаходиться в Україні [14].

Серед російських електронних бібліотек слід відзначити «Публичную электронную библиотеку Евгения Пескина» (створена 1992 р., нараховує близько 1 тис. творів класиків російської літератури) [15] й бібліотеку «Российская фан-

Рис. 2

тастика» (існує з 1996 р., має понад 1,5 тис. книг 280 авторів) [16].

«Национальная электронная библиотека» (НЭБ) Росії [17] - найбільший у світі електронний архів російськомовних документів - матеріалів російських газет, журналів, радіо- і телестанцій, а також інформаційно-аналітичних агенцій. Успіх проекту створення цієї бібліотеки пояснюється тим, що він зародився в 1994 р. як проект Національної служби новин Росії, й проблема авторського права розв'язувалася в рамках єдиного інформаційного об'єднання. Доцільно детальніше розглянути ряд аспектів функціонування НЭБ.

В її архіві відбито російськомовні документи засобів масової інформації практично з усіх регіонів Росії, країн СНД, Балтії та далекого зарубіжжя. Єдиний пошуковий простір об'єднує понад 3,5 млн. документів.

Щодня НЭБ обробляє близько 4,5 тис. нових документів. У повнотекстовій формі інформація на регулярній основі надходить від 290 редакцій засобів масової інформації. Матеріали майже 50 провідних газет і журналів потрапляють до фондів бібліотеки ще до появи їх друкованого варіанта, а повідомлення інформаційних агентств - у режимі реального часу. Перелік постачальників НЭБ включає понад дві тис. інформаційних джерел.

НЭБ реалізує промислову технологію отримання, обробки, накопичення і зберігання інформації. Технологічне забезпечення дозволяє по-

повнювати архів та підтримувати доступ до нього безперервно цілодобово. Частина видань надходить у вигляді електронних повідомлень по Internet. Джерела інформації, що не мають електронної версії, скануються з паперових носіїв з використанням новітніх програмно-технічних засобів і технологій. Технологія сканування дає змогу обробляти до шести тисяч газетних шпальт за добу.

Доступ до бібліотеки можливий з будь-якого регіону світу по каналах глобальних комп'ютерних мереж. При цьому забезпечується довший пошук інформації у повних текстах документів з використанням ключових слів, словників-порадників і семантичних та синтаксичних зв'язків між пошуковими термінами.

НЭБ використовує сучасну програмно-технічну базу. Як технологічні засоби, що забезпечують роботу з фондами, обрано систему повнотекстового пошуку у великих інформаційних масивах за ключовими словами (Texttract виробництва фірми MR Memex Co Ltd). Це програмне забезпечення було розроблене з орієнтацією на аналітичні системи, які використовуються в правозахисних органах США, Європи та Австралії. Серед них - Федеральне бюро розслідувань, Центральне розвідувальне управління, FinCen, поліція Скотланд-Ярду, поліція Австралії. Раніше згаданий програмний продукт мав статус закритої розробки, на початку ж 90-х років його розсекретили й використовують у комерційних цілях. НЭБ придбала єдину в Росії версію Texttract і силами своїх фахівців провела його адаптацію для роботи з російськомовними текстами та для використання як системи пошуку з Web-інтерфейсом.

Для роботи в Internet НЭБ послуговується цифровим каналом з пропускною здатністю до 10 Мбіт/сек. Користувачам надається і можливість підключення в режимі dial-up IP (сеансове підключення) по комутованих телефонних лініях й по виділеному цифровому каналу.

Безкоштовно НЭБ надає користувачам такі щоденні типові інформаційні продукти: Банки та банківська діяльність, Відставки/Призначення, Mass-media, Рейтинги НЭБ, огляди - центральної, регіональної та зарубіжної преси, «Теми дня». Загальнодоступним сервісом бібліотеки є й ретроспективні тематичні дайджести та підбірки (Преса про імпічмент президента, листопад 1998 р.; Іракська криза: коментарі й оцінки, грудень 1998 р. тощо).

Основна ж інформація надається кінцевим користувачам НЭБ на комерційних засадах. Бібліотека виступає в ролі посередника між цими користувачами й постачальниками інформації (редакціями газет, журналів, інформацій-

них агентств, теле- і радіокомпаній, аналітичними центрами та інститутами). Вказані постачальники самостійно визначають вартість своїх матеріалів, НЭБ лише збільшує її на суму своїх послуг. Це стало можливим завдяки унікальній розрахунково-білінговій системі, діючій у бібліотеці. Крім організації розрахунків з користувачами і постачальними інформації, ця система дозволяє видавництвам оперативно регулювати свою цінову політику на основі статистики запитів на конкретні документи.

У цілому ж викладене ілюструє можливість розв'язання проблеми авторського права в рамках певної системи інформаційних комунікацій шляхом економічної зацікавленості всіх її суб'єктів навіть без прийняття додаткових нормативних актів.

Заслужовує на висвітлення світовий досвід відбиття в Internet електронних версій наукових журналів. За даними [18], у глобальних комп'ютерних мережах їх налічується понад 9,6 тис., у тому числі 5,2 тис. - з природничих та прикладних наук, 3,1 тис. - із соціальних, 1,3 тис. - з гуманітарних наук і мистецтва. Власниками інформаційних ресурсів здебільшого є великі видавництва, серед яких такі партнери бібліотек, як Ebsco, Elsevier Science, Springer, Swets & Zeitlinger. У них впроваджено технологію підготовки журналів, що насамперед орієнтовано не лише на отримання друкованого видання, а й подання його електронної версії в Internet у одному зі стандартних форматів, які детальніше буде розглянуто нижче (за відсутності такої орієнтації трудовитрати на отримання електронних версій видань суттєво зростають). Слід відзначити, що доступ до більшості електронних журналів потребує передплати. Приємний виняток становлять періодичні видання з бібліотечної справи та суміжних галузей. Їх налічується кілька десятків і майже всі вони є загальнодоступними.

Інформаційно-ресурсні компоненти електронних бібліотек

Взагалі електронна бібліотека має три інформаційно-ресурсні компоненти [19], функціонально орієнтовані на розкриття власних фондів, пошук у світовому документальному інформаційному потоці й отримання повних текстів документів.

Розкриття власних фондів бібліотеки забезпечує ЕК поточних надходжень, банк даних з ретроспективною національною бібліографією. Книгозбірні з незначним обсягом фондів можуть провести повну ретроспективну каталогізацію, але для великих бібліотек таке завдання сьогодні вбачається нереальним (його розв'я-

зання потребуватиме спеціальної державної програми). Електронні каталоги, картотеки та бази даних ретроспективної національної бібліографії бібліотеки створюють самостійно або в кооперації з іншими книгозбірнями. Тому авторські права на ЕК належать самим бібліотекам, і вони можуть поширювати їх без будь-яких обмежень (подавати в Internet, записувати на оптичні диски для передачі іншим організаціям тощо).

Для пошуку в світовому документальному інформаційному потоці бібліотеки повинні підтримувати комплекс бібліографічних, реферативних, фактографічних і оглядово-аналітичних БД на компакт-дисках, що випускаються в розвинених країнах, доповнивши його тематичними БД, які формуватимуть українські бібліотеки. Із широкого спектру наявних інформаційних ресурсів на компакт-дисках слід придбати, насамперед, бази даних національних бібліографій інших держав та копії електронних каталогів їхніх провідних бібліотек. Доцільним вбачається і комплектування електронних бібліотек продукцією інформаційних центрів, зокрема багатогалузевими БД «Science Citation Index» Інституту наукової інформації США й тематичними БД ВІНІТІ (Росія). Цю складову інформаційних ресурсів електронних бібліотек книгозбірні створюють і самостійно, і з залученням продукції інших центрів - генераторів інформації. Авторські права таких центрів мають бути враховані при використанні їх продукції в бібліотеці. Скажімо, книгозбірня не може без відповідного дозволу подавати інформаційні ресурси інших організацій в Internet або тиражувати їх шляхом перезапису на оптичні диски.

Отримання повних текстів документів забезпечуватиметься інформаційними ресурсами депозитарію електронних документів, де зберігатимуться комп'ютерні версії книг, журналів і газет, які видаються в Україні чи вільно поширюються в Internet, а також власна інформаційна продукція українських бібліотек. У перспективі в названому депозитарії мають відбиватися всі поточні видання України, що становитимуть ядро фонду електронної бібліотеки. Внесок же самих книгозбірень у цю складову інформаційно-бібліотечних ресурсів полягатиме, насамперед, у створенні на компакт-дисках копій ретроспективних фондів, інформаційна й історико-культурна цінність яких не підвладна часу. Їх поширення будь-якими засобами може здійснюватися книгозбірнями без обмежень. Багатоаспектне ж використання електронних версій поточних видань згідно з чинними нормативними актами має бути узгоджене з їх авторами.

Форматне забезпечення електронних бібліотек

Формати бібліографічних і реферативних записів однозначно встановлюються рядом взаємопов'язаних державних та міжнародних стандартів [20-24]. Їх дотримання вважається обов'язковим і при підтримці каталогів та картотек на паперових носіях. Однак відхилення від цих стандартів позначається лише на якості довідково-бібліографічного апарату традиційної книгозбірні. Електронні ж бібліотеки без чіткого дотримання стандартів взагалі не можуть стати складовими елементами світового інформаційного простору.

Основний формат електронних текстів — HTML (Hyper Text Markup Language — мова маркірування гіпертекстів) [25]. Документ у форматі HTML включає набір спеціальних команд, що дають змогу переглядати текстові матеріали, відбивати графічну інформацію, прослуховувати звукові файли, відправляти електронну пошту, переходити на інші сторінки тощо. Створення HTML-документів здійснюється за допомогою будь-якого текстового редактора чи з використанням спеціалізованих HTML-редакторів. Для перегляду документів у цьому форматі розроблено широкий спектр програм-броузерів, найпоширенішими з яких є Netscape Navigator та Microsoft Internet Explorer.

Документи, котрі потребують при відтворенні повного збереження абеткового й графічного оформлення (наприклад, рукописи), слід подавати у форматі PDF (Portable Document Format — формат документів, що переноситься) [26]. Програма для читання PDF-документів Adobe Acrobat Reader поширюється безкоштовно, але повний набір програм для їх створення коштує понад 6000 грн. PDF-формат у глобальних комп'ютерних мережах є стандартом de facto.

У цілому ж слід констатувати, що форматне забезпечення електронних бібліотек має задовільну нормативну базу.

Лінгвістичне забезпечення електронних бібліотек

Книгозбірні України при тематичному пошуку використовують три версії Бібліотечно-бібліографічної класифікації (для універсальних, обласних і масових бібліотек), Універсальну десяткову класифікацію, предметні рубрики та галузеві тезауруси. Для забезпечення спадковості електронних і традиційних пошукових засобів бібліотеки будуть вимушені підтримувати їх певний час і надалі, оскільки перехід на єдину для всіх українських книгозбірень систему індексування документів сьогодні не вба-

чається можливим (це потребувало б значних фінансових і трудових ресурсів та часу).

Тому в основу розробки лінгвістичного забезпечення електронних бібліотек необхідно покласти принцип інваріантності до системи індексування документів у конкретній книгозбірні. Один з підходів до практичної реалізації цього принципу — створення і включення до складу лінгвістичних засобів електронних бібліотек комплексу баз даних з інформацією про згадувані вже класифікаційні схеми [19]. Формат записів у цих БД повинен мати структуру «класифікаційний індекс — словесне визначення — супутні терміни», а пошукові засоби підтримувати навігацію за ієрархією індексів. Другий напрям передбачає використання розвинених засобів морфологічного аналізу та граматичної нормалізації лексики, які дають змогу формулювати пошукові запити мовою, наближеною до природної. Такі засоби розроблено й впроваджено в інформаційно-пошуковій системі «Артефакт» фірми «Інтегрум-техно» і в розробках фірм «Agama», «Медиа Лингва» та «ComrTek International», встановлених на російських пошукових серверах Internet «Апорт!», «Следопыт» і «Яндекс» [19]. Цей напрям орієнтовано на реалізацію пошуку по всьому тексту документа. Безперечно, доцільним є використання досвіду російських колег у розробці алгоритмів морфологічного аналізу та граматичної нормалізації лексики, однак механічне копіювання цього досвіду без врахування особливостей української мови, на нашу думку, неможливе.

Обов'язковий елемент лінгвістичного забезпечення електронних бібліотек — файли авторитетних даних, які враховують розбіжності в наведенні заголовків бібліографічних записів (імен авторів, найменувань колективів, назв серіальних видань, уніфікованих назв класичних анонімних творів, предметних рубрик тощо).

У ряді випадків перспективним є використання фасетних класифікацій, що включають хронологічний, географічний і тематичний фасети, фасети персоналій [27].

Загалом же слід констатувати недостатню розробленість проблеми лінгвістичного забезпечення електронної бібліотеки і необхідність залучення до її розв'язання мовознавців, бібліотечно- й бібліографознавців та спеціалістів у галузі інформатики.

Програмне забезпечення електронних бібліотек

Програмні засоби для формування і використання електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів у нашій державі доцільно розробити

спільними зусиллями українських книгозбірень з можливим залученням профільних зацікавлених організацій. Таке рішення впливає з аналізу ходу робіт з автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів в Україні й СНД. Бібліотеки, що апробували західні програмні системи *Libert* (Франція), *Tinlib* (Велика Британія), *VTLS* (США), через якийсь час відмовилися від них через недостатнє врахування особливостей вітчизняної бібліотечної технології і перейшли на розробки російських фахівців (ІРБИС або МАРК). До цього слід додати, що не можна вважати успішним й розрекламоване впровадження системи *Aleph* (Ізраїль) у кількох книгозбірнях країн Центральної Європи, оскільки з цієї системи здебільшого використовується тільки пошуковий модуль *OPAC*, автоматизація ж процесів комплектування та каталогізації забезпечується іншими пакетами прикладних програм (ППП), зокрема, поширеною в СНД системою *CDS/ISIS* (UNESCO).

Шляхом розробки «власного» програмного забезпечення йдуть сьогодні російські бібліотеки. Вони спрямували основні зусилля на розвиток вищезгаданих ППП *CDS/ISIS*-*ІРБИС* і *МАРК*, які мають функціонувати під управлінням операційних систем з графічним інтерфейсом і бути сумісними на рівні сітлових технологій.

При розробці вітчизняних програмних засобів для електронних бібліотек слід, безперечно, враховувати позитивні сторони *Aleph*, *Libert* та інших систем. Однак розраховувати на успіх такої роботи можна лише в тому разі, коли вона буде зорієнтована на інформаційні технології ХХІ ст.: *Intranet* (реалізація *Web*-технологій безпосередньо в бібліотеці), *OLE* (*Objekt Linking and Embedding* — зв'язування і впровадження об'єктів) тощо.

Ми вважаємо доцільним при створенні вказаних програмних засобів використовувати нову двохкомпонентну схему, що матиме дві групи ППП, орієнтованих відповідно на автоматизацію внутрішніх технологічних процесів у книгозбірні й підтримку *Internet*-технологій [19]. Перша група не передбачає підтримки баз даних великої ємності (вони зберігатимуться на *Internet*-серверах бібліотек), забезпечення високої швидкості під час обробки даних (більшість технологічних операцій комплектування та каталогізації мають клавіатурний характер), інтелектуальності лінгвістичних засобів (у службових БД пошук записів здійснюється, як правило, не за семантичними, а за ідентифікаційними ознаками). Завдяки цьому розробка даної компоненти програмного забезпечення не потребує використання потужних і, відповідно, коштовних систем

керування базами даних типу *Oracle*. Вона може здійснюватися на простих системах, поширюваних безкоштовно, у напрямі створення гнучкого програмного пакета, що легко адаптуватиметься до специфіки конкретної української книгозбірні. Необхідні ж вихідні параметри електронної бібліотеки в цілому будуть досягнуті іншою компонентою прикладного програмного забезпечення, призначеною для підтримки *Internet*-технологій. При створенні цієї складової програмного забезпечення доцільно використати одну з апробованих постреляційних систем керування базами даних.

Для забезпечення інформаційної безпеки України принципово важливо врахувати вимоги ліцензійної чистоти програмного забезпечення електронних бібліотек.

Технологія формування інформаційних ресурсів електронних бібліотек

Створення електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів здійснюється на основі наявних у суспільстві документних потоків шляхом їх обробки та архівації для забезпечення наступного багатозаспектного використання. При цьому бібліотеки виступають не лише в ролі сховищ документованих знань, а й генераторів нової синтезованої інформації. Як при кумуляції наявних документних потоків, так і при підготовці нової інформаційної продукції книгозбірні використовують:

клавіатурне введення даних;

сканування інформації з паперових носіїв і наступне її конвертування у файл зі структурою розглянутих вище *HTML* чи *PDF*-форматів;

конвертування комп'ютерних файлів, поданих у довільних форматах, у *HTML* або *PDF*-формат.

Технологія клавіатурного вводу інформації використовується при створенні записів у бібліографічних, реферативних та фактографічних БД книгозбірень. У НБУВ, наприклад, клавіатурним шляхом наповнюється ЕК поточних надходжень, бази даних «Реферати наукових видань України» та «Ретроспективна національна бібліографія України», службові картотеки підрозділів книгозбірні. *Сьогодні це основні власні електронні інформаційні продукти НБУВ.*

Створення електронних версій документів, уже існуючих на паперових носіях, здійснюється шляхом сканування першоджерел з наступним конвертуванням отриманого файла у файл зі структурою вищезгаданих форматів *HTML* або *PDF*. У зв'язку з обмеженнями, які випливають з авторського права, цей процес застосовується, в основному, для створення електронних версій ретроспективних фондів з непересі-

чною інформаційною та історико-культурною значущістю. Для отримання документа в HTML-форматі необхідне розпізнавання відсканованого файлу. Цей процес потребує, як правило, участі оператора, котрий здійснює перевірку і коригування результатів розпізнавання. Конвертування в PDF-формат може проводитися в повністю автоматичному режимі без участі людини, тобто цей формат потребує менше трудовитрат на отримання електронної версії оригіналу. Однак обсяг документа у форматі PDF у 3-5 разів більший (у кВ) порівняно з обсягом цього ж документа у форматі HTML. Тому в світовій практиці формат PDF використовується для створення електронних версій наукових видань зі значною кількістю формул, графіків тощо. Для відбиття текстових матеріалів (наприклад, художньої літератури, котра практично не має ілюстрацій) застосовується формат HTML.

Сьогодні всі нові видання готуються з використанням комп'ютерних засобів. Файл-верстки цих видань існують ще до отримання друкованих примірників. Доцільно взяти ці файли за основу при формуванні електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів. Однак якщо файл-верстки спочатку не були орієнтовані на конвертування у вищезгадані формати, ефективнішою може виявитися технологія зі скануванням уже надрукованих видань. Світовий досвід свідчить, що значні сховища електронних інформаційних ресурсів створювалися там, де вже в процесі підготовки видань до друку передбачалася їх наступна архівація і використання в комп'ютерних мережах. Як приклад можна навести російську «Национальную электронную библиотеку» [17]. На одній з її Web-сторінок спеціально наведено вимоги до матеріалів для включення у фонд НЭБ. Вони складаються з трьох розділів: «Специфікація даних для інформаційних агентств», «Специфікація даних для періодичних видань» і «Вимоги до відправки файлів з документами електронною поштою». Два перші розділи включають вимоги до кодування символів, подання тексту (відзначається неприпустимість переносів, форматування, використання псевдографіки та інших нетекстових символів), довжини рядків тощо. В них наводяться також обов'язкові поля-заголовки. Для періодичних видань, зокрема, мають бути вказані:

IST - назва видання (День, Україна);

NIS - поточний номер видання (96);

DIS - дата виходу поточного номера (29.05.99);

RUB - назва рубрики видання (Суспільство)

AVT - автор документа у виданні (О.Фандеев)

TXT - назва документа у виданні (В екології відкривається «друге дихання»).

У «Вимогах до відправки файлів з документа-

ми електронною поштою» відзначається, що обробка поштових повідомлень проводиться програмою, а не людиною. Тому повідомлення, які не відповідають вимогам, автоматично вилучатимуться. У цьому розділі до відома постачальників інформації доводиться, що кожний документ має надсилатися окремим файлом, який може бути оброблений одним з визначених програм-архіваторів, а в полі листа «Subject» назва періодичного видання повинна наводитися латинською транскрипцією.

В Україні роботи з формування електронних бібліотек лише розпочинаються. Однією з перших ініціатив у цьому напрямі став семінар з питань організації обміну електронними інформаційними ресурсами в системі бібліотек та інших науково-інформаційних підрозділів НАН України, проведений у квітні 1999 р. Інформаційно-бібліотечною радою НАН України. У роботі семінару взяли участь заступники директорів і завідувачі бібліотек науково-дослідних установ НАН України та провідні фахівці НБУВ. У вступному слові генерального директора НБУВ акад. НАН України О.С.Онищенко, доповіді голови Інформаційно-бібліотечної ради НАН України акад. НАН України В.В.Немошкаленка «Нові інформаційні технології і нові форми взаємодії бібліотек НАН України» та численних виступах при обговоренні доповіді було констатовано наявність в академічних установах значної кількості електронних інформаційних ресурсів, належне взаємовикористання котрих сьогодні не здійснюється. Серед них електронні каталоги і картотеки НБУВ, бази даних праць співробітників науково-дослідних установ НАН України, електронні версії ряду цих праць, комп'ютерні файли-верстки академічних журналів тощо. Обговоривши стан інформаційної складової розвитку науки і відзначивши певні позитивні зрушення у впровадженні новітніх інформаційних технологій, учасники семінару прийняли рішення, в якому доручили НБУВ організувати передачу в науково-дослідні установи НАН України копій ЕК й рекомендували цим установам організувати передачу до НБУВ своїх загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів для створення електронної наукової бібліотеки НАН України.

Висновки і рекомендації щодо формування в Україні електронних бібліотек

1. Суперечність між невпинно зростаючим обсягом знань, які мають поширюватися в часі та просторі, й обмеженими можливостями існуючої системи документальних комунікацій, що базується на паперових носіях інформації, зумовлює необхідність кардинальної активізації

робіт, спрямованих на введення в цю систему електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів. При їх формуванні слід використати позитивні якості вітчизняної бібліотечної мережі, де більшість наукових книгозбірень є складовими елементами не лише системи соціальних комунікацій, а й певних наукових об'єднань (Національної чи галузевих академій наук, вузів тощо), завдяки чому ці книгозбірні мають передумови для створення електронних депозитаріїв наукових матеріалів організацій, до складу яких вони входять.

2. Основна завада на шляху формування в бібліотеках фондів електронних версій друкованих видань - авторське право, точніше, відсутність у законодавстві чіткого визначення прав книгозбірень щодо зберігання і надання читачам електронних версій друкованих видань у наукових, освітянських і культурологічних цілях (офіційна позиція ІФЛА: виготовлення книгозбірнями електронних копій матеріалів, захищених авторським правом, у згаданих цілях не слід вважати порушенням цих прав).

Для подолання вказаної завади Національній та галузевим академіям наук України доцільно прийняти постанови про передачу комп'ютерних файлів-версток відомчих видань відповідним центральним бібліотекам для постійного зберігання і багатоаспектного використання. *Кардинальним же розв'язанням проблеми авторського права стало б внесення до чинного Закону України «Про обов'язковий примірник документів» доповнення про передачу видавництвами цифрових копій творів друку визначеному колу книгозбірень для депозитарного зберігання. Воно створило б передумови для того, щоб Україна стала одним зі світових лідерів у створенні електронних бібліотек* (див. с.5-8 БВ).

3. Для використання в електронних бібліотеках файлів-версток друкованих видань слід в існуючу комп'ютерну технологію підготовки матеріалів до друку додатково включити нові процеси, що забезпечили б подальше конвертування цих файлів у документи зі структурою HTML або PDF-формату (сьогодні часто сканування видання є ефективнішим шляхом створення його електронної копії).

4. Необхідно відзначити вирішеність питань форматного забезпечення електронних бібліотек (формати однозначно встановлюються міжнародними стандартами й рекомендаціями). Однак проблема лінгвістичного забезпечення банків комп'ютерної інформації недостатньо розроблена. Її розв'язання потребує залучення мово- та бібліотекознавців і спеціалістів у галузі інформатики, які мають створити засоби морфологічного аналізу та граматичної нормалізації лексики, що враховували б специфіку української мови й

надавали змогу формулювати пошукові запити мовою, наближеною до природної.

5. Наявні на комп'ютерному ринку України технічні засоби дозволяють вирішити питання архівації наявних інформаційних потоків і створення електронних копій документів, інформаційна й історико-культурна цінність яких не підвладна часу. Разом з тим, необхідно констатувати відсутність в Україні фірм, що забезпечували б супроводження програмних систем для інформатизації бібліотек. Зважаючи на аспекти інформаційної безпеки держави, доцільно підтримати розробку відповідних вітчизняних систем і вирішити організаційні питання їх впровадження та розвитку.

1. *Гениева Е.Ю.* Виртуальная библиотека - символ открытого общества // Библиогр. - 1996. - №4. - С. 3-5.
2. *Столяров Ю.Н.* Критика термина виртуальная библиотека // Науч. и техн. б-ки. - 1997. - № 8.
3. *Сукиасян Э.Р.* Об уместности понятия «виртуальный СБА» // Там же. - 1996. - № 11. - С. 14.
4. *Barker Ph.* Electronic libraries - vision of the future // Electronic Library. - 1994. - Vol. 12. - № 4. - P. 221-230.
5. Digital Library Initiative: Phase one / <http://www.dli2.nsf.gov/dli1one/index.html>
6. Digital Library Initiative: Program Announcements / <http://www.dli2.nsf.gov/>
7. American Memory: Historical Collection for the National Digital Library / <http://memory.loc.gov/ammem/amhome.html>
8. *Андреев В.А.* Электронные библиотеки: опыт создания за рубежом // Науч. и техн. б-ки. - 1998. - № 2. - С. 8-11.
9. Chinese Pilot Digital Library: Program Generalization / <http://www.nlc.gov.cn/dlib/dle1.htm>
10. Bibliotheca Universalis project / <http://www.bl.uk/>
11. Заявление, отражающее официальную позицию ИФЛА по вопросам авторского права в электронной среде // Библиотеки за рубежом. - 1996. - Вып. 3. (http://cs.libfl.ru/koi/nzb96_3.html)
12. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 9 квітня 1999 р. №595-ХІV / <http://www.rada.kiev.ua/zak1.htm>
13. Maksim Moshkow's Library / <http://kulichkiwin.rambler.ru/moshkow/>
14. Московская коллекция рефератов: украинское зеркало / <http://www.referats.alkar.net:8101/>
15. Публічна електронна бібліотека Євгена Пескіна / <http://win.www.roline.ru/sp/rel/russian/>
16. Русская фантастика / <http://kulichki.rambler.ru/sf/books/index.htm>
17. Национальная электронная библиотека / <http://www.nns.ru/sources/index.html>
18. Electronic Journals Database / <http://www.biblio.kbsi.re.kr/yellow/index.html>
19. *Чекмарьов А.О., Костенко Л.Й., Палуша Т.П.* Національна система електронних бібліотек / Нац. б-ка України ім.В.І.Вернадського. - К., 1998. - 50 с.
20. ДСТУ 3578-97. Формат для обміну бібліографічними

- даними на магнітних носіях. — К.: Держстандарт України, 1997. — 20 с.
21. ГОСТ 7.1-84. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления. — М.: Изд-во стандартов, 1984. — 77 с.
22. Руководство по UNIMARC: Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC / Пер. с англ. авт. коллектива под руководством А.И. Земскова, Я.Л. Шрайберга. — М., 1992. — 1320 с.
23. UNIMARC/AUTHORITIES. Международный коммуникативный формат UNIMARC для авторитетных/нормативных записей / Пер. на рус. яз. — М., 1994. — 66 с.
24. MARC for Archives and Manuscripts: The AMC Format by M.Sahli / SAA. — Chicago, 1985. — Updates 1987, 1992.
25. Хеслон Б., Бадник Л. HTML с самого начала / Пер. с англ. - СПб.: Питер, 1997. - 416 с.
26. Лайк М. Internet в подлиннике: Наиболее полное руководство / Пер. с англ. — СПб.: BHV-С.-Петербург, 1996. — 637 с.
27. Павлуша І.А. Формування віртуальної бібліотеки пам'яток східнослов'янської писемності і українського друку // Вісн. Книжк. палати. - 1998. - №9. - С.13-15.

До уваги авторів!

«Бібліотечний вісник» приймає рукописи українською мовою (обов'язково з короткими відомостями про авторів) за адресою: 252039, м.Київ-39, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського (з поміткою: науково-видавничий відділ); факс: 2643398, 2641770, 2655602; телекс: 132444 "БУНТ"; E-mail: plu@csl.freenet.riev.ua., роздруковані на принтері через два інтервали (в тому числі науковий апарат) або на друкарській машинці з яскравою стрічкою в двох примірниках у такому обсязі: прикладні та спеціальні статті 6 - 15 стор.; матеріали в рубрики «Ювіляри», «Ювілеї бібліотек»: 6 - 12 стор.; рецензії 4-6 стор.; хроніка та інформація: 2-6 стор. тексту. Рецензії приймаються тільки з рецензованою книгою.

У журналі друкуються матеріали, що відповідають профілю і затверджені його редколегією.